

Η Άφιξη

Επιτέλους σταματήσαμε σ' ένα γυναικείο στρατόπεδο τεραστίων διαστάσεων, με μακρόστενες παράγκες και διαδρόμους σε τέλεια γεωμετρική διάταξη.

Πολύς κόσμος σ' αυτό το κομμάτι του στρατοπέδου, πολλές γυναίκες μαζί. Αυτή τη φορά βρέθηκαν πολλές εθελόντριες διερμηνείς, γυναίκες ντυμένες στα ριγέ, άσπρο και μπλε-γκρι, σχεδόν ξυρισμένες ολότελα, χωρίς μαλλιά στο κεφάλι. Μας ρωτάγανε ποια γλώσσα προτιμούσαμε: Ελληνικά, Ισπανικά, Γερμανικά, Ρωσικά, Ιταλικά... Ό,τι ήθελες, όλων των εθνικοτήτων.

«Όχι, μην μπαίνετε ακόμα μέσα στην παράγκα», μας είπαν... «Πρέπει να πάρετε αριθμό πρώτα, κάντε ουρά γρήγορα».

Αφού μπήκα στη σειρά μου, μ' ανέλαβε μια κάποια νεαρή κοπέλα που μου είπε ξαφνικά:

«Δώσ' μου τ' αριστερό σου μπράτσο. Να εδώ κοντά, στο βραχίονα σου, θα σου χαράξω έναν αριθμό... Τατουάζ... και να το θυμάσαι πάντα σ' όλη σου τη ζωή. Εάν ζεις κι όσο ζεις, διότι θα προσπαθήσω να σου κάνω τον αριθμό, όσο το δυνατόν πιο μικρό για να μην είναι άσχημο». Κι αμέσως με μια σύριγγα γεμάτη μελάνι, μου τρύπαγε σιγά-σιγά προσέχοντας μην πονέσω... ώπου χάραξε το: 76859 με μισό τρίγωνο από κάτω δηλαδή το μισό άστρο του Δαβίδ που σήμαινε ότι είμαι Εβραία, κι αυτή άλλωστε ήταν η μόνη κατηγορία μου.

«Είμαι κι εγώ Εβραία», μου λέει... «Αλλά σήμερα μετά από τόσα χρόνια που είμαι εδώ... έγινα Κάπο».

Δεν καταλάβαινα τι εννοούσε.

Τελειώνοντας απ' αυτή την κοπέλα με παραλαμβάνει μια άλλη, που κρατούσε στα χέρια της ψαλίδια και ξυριστική μηχανή.

«Σκύψε», μου λέει η άλλη, «είσαι ψηλή και δε σε φθάνω να σου κόψω τα μαλλιά», κι έκοβε όπως κι όπου της ερχότανε.

«Γρήγορα, μπέστε τώρα μέσα στην παράγκα», μας ξανάπαν: «Ξεντυθήτε, βγάλτε τα όλα, ολόγυμνες όπως σας γέννησε η μάνα σας κι ό,τι βγάζετε από πάνω παραδώστε τα μας. Τα πάντα, κυλότες, κάλτσες, τα παπούτσια, όλα. Θα σας φέρουμε άλλα που θα έρθουν κατευθείαν απ' τον κλίβανο».

Δειλά-δειλά, με πολλή δυσκολία ξεγυμνωθήκαμε και έτσι όπως μας γέννησε η μάνα μας περιμέναμε όρθιες τουρτουρίζοντας επί ώρες.

Στο τέλος καταφθάνουν και τα πράγματα απ' τον κλίβανο και μου παραδίνουν ένα πακέτο που ήταν δεμένο με μια ζώνη. Το πακέτο ήταν ακόμα μισοβρεγμένο με τον αχνό του κλιβάνου και περιείχε μέσα ένα ριχτό φόρεμα με λεκέδες από φρέσκο αίμα που μύριζε ακόμα.

Ένα κομμάτι εσώρουχο... μια κυλότα σαν σαλβάρι και μέσα σ' όλα βγήκαν δυο παπούτσια, θυμάμαι καλά... Το ένα ανδρικό και τ' άλλο γυναικείο.

«Φορέστε τα, και στα γρήγορα, για να βγείτε έξω στη γραμμή, πέντε-πέντε στη σειρά να σας μετρήσουμε».

Μου ήταν αδύνατον να τα βάλω επάνω μου... το αίμα στο φόρεμα μού 'φερνε εμετό. Κι όλα τ' άλλα αδύνατον να μπουνέ... με κανένα τρόπο. Πώς είναι δυνατόν ένα παπούτσι ανδρικό και ένα γυναικείο!! Πώς να τα βάλω;

«Βάλτε τα γρήγορα, κακομοίρες» φώναζαν οι Γερμανοί S.S. και σε λίγο άρχισαν με τα λουριά να δέρνουν αλύπητα όπου βρίσκανε.

«Από τώρα και στο εξής ξεχάστε και τ' όνομά σας», ουρλιάζανε, «και μάθετε απ' έξω τον αριθμό του βραχίονά σας... Να, αυτό εσύ το 76859, θα το προφέρεις έτσι: ξεξ-ουντ, ζίπ-σιχ, αχτ, ούντερ, νάιν. ουντ. φίφτισιχ... Πέστε το συνέχεια, η καθεμιά το δικό της...».

[Ο αριθμός 76859 σημαδεύει μέχρι σήμερα την Μπέρρυ Κασσούτο - Ναχμία, από την Καστοριά, νυν πρόεδρο της Ένωσης Ομήρων Ισραηλιτών Ελλάδος. Το παραπάνω απόσπασμα είναι από το βιβλίο της "Κραυγή για το αύριο", εκδόσεις Κάκτος, 1989].

Οι Διαλογές

Η αγωνία ήταν το χαρακτηριστικό της εκεί ζωής μας. Δεν περνούσε στιγμή που να μη μας έφερνε κάποιο δυσάρεστο νέο.

Γιατί, όμως, η τόση αγωνία μας;

Γιατί δεν περνούσε μέρα πού να μη γίνει μία διαλογή. Τί εσήμαινε όμως η τρομερή τούτη λέξη; Να η εξήγηση: Σχεδόν κάθε μέρα έμπαιναν στο στρατόπεδο νέοι κατάδικοι. Τους μετέφεραν απ' όλες τις χώρες της Ευρώπης. Από τις αποστολές τούτες διάλεγαν το 10%. Οι υπόλοιποι προορίζονταν για τα κρεματόρια. Επειδή, όμως, αυτό το 10% έμενε στο στρατόπεδο και ο αριθμός των καταδίκων

ήταν, ορισμένος, δεν μπορούσε ν' αύξηθεί ο αριθμός τους πέραν των 17.000 για το κεντρικό στρατόπεδο. Έτσι μια φορά το μήνα γίνονταν οι περίφημες διαλογές, που τα θύματά τους ξεπερνούσαν τις 3 - 4.000 κάθε φορά. Η διαλογή είχε ένα απλό κριτήριο. Δεν έπαιρναν ούτε Χριστιανούς ούτε Ρώσους, αφού μπορούσαν να εξοντώσουν Ισραηλίτες. Συχνά, συνέβαινε η ημέρα της διαλογής να γίνεται Παρασκευή ή Σάββατο. Όταν έφθανε μια τέτοια μέρα μας κυρίευε η ψυχικά εξουθενωτική αγωνία. Στο προσκλητήριο της μέρας αυτής μέναμε τελείως σιωπηλοί, περιμένοντας το τέλος του.

Αν παρετεινέτο ξέραμε πως σε λίγο θ' ακουγόταν η φωνή του διοικητή του στρατοπέδου: «Όλοι οι Ισραηλίτες να παραμείνουν στις θέσεις τους, ακίνητοι. Οι Χριστιανοί, οι Ρώσοι κι οι Τσιγγάνοι να ξαναμπούν στα μπλοκ. Να φροντίσουν οι μπλοκάρχες να κλειστούν τα παράθυρα και να μην αφήσουν κανένα να βλέπει προς το δρόμο». Η απαίσια τούτη φωνή μας πάγωνε. Ποιόν περίμενε το κάψιμο στα κρεματόρια; Προσπαθούσαμε να μαντέψουμε τη μοίρα μας. Ο καθείς μας, που θεωρούσε τον εαυτό του αδύνατο, ρωτούσε τον πλαϊνό του αν πραγματικά φαινόταν τέτοιος, γιατί οι αδύνατοι ήταν πάντα τα επίλεκτα θύματα του κρεματορίου.

Έρχονται στο νου μου κι ανατριχιάζω στην απαίσια θύμηση αυτών των διαλογών, καθώς περίμενα λουσμένος σε κρύο ιδρώτα, ν' ακουστεί τ' όνομά μου ή τ' όνομα του πατέρα μου!

Στην άκρη μιας λεωφόρου βρισκόταν το λουτρό. Εκεί μας έβαζαν έναν - έναν μετά από το γδύσιμό μας. Παίρναμε τα ρούχα μας στη μασχάλη. Μόλις μπαίναμε, σχηματίζαμε μια σειρά για να παρουσιασθούμε στον Γενικό Ιατρό του στρατοπέδου. Αυτός θα πιστοποιούσε αν ο εξεταζόμενος κατάδικος ήταν αδύνατος και, επομένως, μη χρήσιμος για τη ζωή του στρατοπέδου και των Γερμανών γενικότερα. Αν ένας έπαιρνε τον χαρακτηρισμό του αδύνατου, τον έφερναν στον αξιωματικό της αναφοράς που σημείωνε τον αριθμό και τ' όνομά του.

Αυτό το ξαφνικό γεγονός, καθιστούσε συχνά άλαλο τον κατάδικο ή του προκαλούσε ακατάσχετη ευκοιλιότητα. Τότε, άρχιζαν να τον χτυπούν οι μπλοκάρχες αλύπητα, τόσο που γινόταν ένα ζωντανό πτώμα. Όταν τελείωνε τούτη η θλιβερή διαδικασία, όλοι, διαλεγέντες και μη, ξαναγυρίζαμε στο μπλοκ μας.

Τους αδύνατους, τους αποκαλούσαμε «μουσουλμάνους». Οι «μουσουλμάνοι» τούτοι περίμεναν τη σειρά τους να οδηγηθούν στο κρεματάριο για να καούν.

Τι φοβερή κι ασήκωτη φρίκη: ν' αναλογίζεσαι πως σε λίγο θα πάψεις να υπάρχουν. Να είσαι ξαπλωμένος στο κρεβάτι και να ξέρεις πως είσαι μελλοθάνατος. Και να διερωτάσαι, ελπίζοντας: «Μήπως συμβεί ένα θαύμα και γλυτώσω το θάνατο»; Μερικοί από τους «μουσουλμάνους» αυτούς αυτοκτονούσαν πάνω στα ηλεκτροφόρα σύρματα για να

τερματισθεί μια ώρα νωρίτερα η αγωνία τους. Μια παράξενη όμως ελπίδα κρατούσε γερά στη ζωή τους άλλους.

Τι θα κάνατε εάν ξέρατε πως θα σας δηλητηριάσουν και θα σας κάψουν; Πρώτη σας σκέψη θα ήταν να επα-

ναστατήσετε. Και όμως ποτέ δε συνέβη κάτι τέτοιο. Και τούτο για δυο λόγους: Ο πρώτος ήταν μια πολύ δυνατή κι ανεξήγητη πίστη στο Θεό, που ποτέ δεν μας εγκατέλειψε. Ο δεύτερος, ότι στο παραμικρό κίνημα αντιστάσεως οι Γερμανοί, θα εκτελούσαν επί τόπου τον κινηματία, ενώ θα έχαναν οπωσδήποτε τη ζωή τους τουλάχιστον δυο τρεις χιλιάδες κατάδικους, θα τους παρέτασσαν κατά πεντάδες και θα έπαιρναν κάθε τρίτο ή πέμπτο να τον εκτελέσουν.

Εγώ, προσωπικά, πέρασα από επτά διαλογές. Στην τελευταία ήμουν πολύ αδύνατος και ο φόβος με είχε κυριεύσει. Όμως η πίστη μου στο Θεό με βοήθησε να σωθώ.

Έμεινα στο Άουσβιτς από τις 21 Μαρτίου 1943 ως την 18η Ιανουαρίου 1945. Γενικός Ιατρός ήταν κάποιος Δόκτωρ Κλάιν, Γερμανός την καταγωγή και δολοφόνος χιλιάδων αθώων, που πέθαναν εξ αίτιας του. Καταδικάστηκε σε θάνατο.

Τώρα που όλα τούτα τα φριχτά περιστατικά πέρασαν στην περιοχή της μνήμης διερωτώμαι ψύχραιμα: «Φταίνει όλοι οι Γερμανοί για τούτα τα εγκλήματα; Ίσως μόνο οι αρχηγοί τους; Τότε ποιος θα πρέπει να τιμωρηθεί; Γιατί μπορεί και πρέπει να τιμωρηθεί ένας λαός εκατομμυρίων; Και όμως αυτά τα εκατομμύρια δέχθηκαν τον Χίτλερ σαν αρχηγό τους και εκτελούσαν τις διαταγές του με το σύνθημα: το καθήκον πάνω απ' όλα. Κάθε διαταγή έπρεπε, ασυζητητί, να εκτελεσθεί δίχως δισταγμό, έστω κι αν επρόκειτο για το φόνο χιλιάδων μη ενόχων. Ήταν άραγε καθήκον τους να δολοφονήσουν εκατομμύρια, με μόνη την κατηγορία ότι γεννήθηκαν Εβραίοι»;

[Απόσπασμα από συνέντευξη του Χάϊντς Κούνιο, στην εφημερίδα «Ελληνικός Βορράς», 21.2.1982].

Τα πειράματα

...Μία μέρα, μία που ήξερε γερμανικά, μας είπε ότι οι Γερμανοί λένε ότι θέλουν να πάρουν δέκα γυναίκες για να τις πάνε σε άλλο μπλοκ. Έτυχε να είμαι κι εγώ μέσα σ' αυτές τις δέκα. Διάλεξαν στην τύχη. Σ' όποια έπεφτε το λαχείο. Μας πήραν από το μπλοκ μας, που βρισκόταν στο Μπίρκεναου,

και μας πάνε στο Άουσβιτς. Εκεί μας έβαλαν στο μπλοκ 10. Δεν ξέραμε τίποτα τότε γι' αυτό το μπλοκ. Δεν ξέραμε ότι μας πάνε για πειράματα. Είχε ζεστασιά εκεί πέρα. Είδαμε άλλους ανθρώπους. Είχε και άλλες, πολλές Ελληνίδες. Πέρασε μία εβδομάδα. Το μεσημέρι εκεί μας έδιναν καλό φαγητό. Μία μέρα ήρθε η

νοσοκόμα στο θάλαμο μας. Ρώτησε: «Πώς σε λένε;» και μου πήρε το όνομα. Σαν κι εμένα ήταν πολλές άλλες. Μία φορά την εβδομάδα ή μία φορά στις δεκαπέντε μέρες ερχόταν ο γιατρός, ο Κλάουμπεργκ. Αυτός έκανε αυτά τα πειράματα, τα δικά μας. Αυτή η νοσοκόμα που είχε πάρει τα στοιχεία μας, μας φώναζε τότε και πηγαίναμε κάτω. Ήταν Γερμανίδα αυτή και τη λέγανε Σύλβια. Σε ρωτούσε το όνομά σου, αν είσαι παντρεμένη κ.λπ. Όταν λοιπόν ερχόταν ο γιατρός, η νοσοκόμα φώναζε τα ονόματά μας και πηγαίναμε στην αίθουσα κάτω. Ύστερα φώναζε την κάθε μία μέσα στο δωμάτιο, όπου ήταν ο γιατρός. Μπαίναμε μέσα στο ιατρείο, μας έβαζαν σ' ένα κρεβάτι, μας άνοιγαν τα πόδια και μας έβαζαν μία σύριγγα πολύ μεγάλη, περίπου μισό μέτρο, μέσα στη μήτρα, για να ζαρώσουν οι ωοθήκες μας και να μην μπορέσουμε να κάνουμε παιδιά. Πονούσαμε λίγο. Ύστερα αφού έβγαζε τη σύριγγα, σου έβαζε κι ένα σαν χαράκι, για να πάρει ακτίνες, για να δει αν το φάρμακο έφτασε εκεί που ήθελε αυτός, στις ωοθήκες. Αφού τελειώναμε, πηγαίναμε επάνω σε κακά χάλια. Μας πείραζε πάρα πολύ. Παθαίναμε κάτι... πώς να σου πω... δεν μπορούσες να συνέλθεις... στο σώμα σου κάτι... σαν ένα μούδιασμα... να μην μπορείς να φτάσεις μέχρι επάνω στο κρεβάτι σου! Σε πήγαινε η νοσοκόμα και σ' έβαζε στο κρεβάτι για να ησυχάσεις. Αυτό το μούδιασμα κρατούσε μέχρι το βράδυ.

Πριν σας βάλουν τη σύριγγα σας έκαναν κάποια ένεση αναισθησίας;

Όχι, τίποτα. Μόνο αυτά που σας είπα. Αυτά γίνονταν κάθε δεκαπέντε μέρες, κάθε εβδομάδα, κάθε μήνα... αναλόγως. Αυτοί έβλεπαν αν το φάρμακο μπορούσε να κάνει κακό μέσα σου. Έμεινα εκεί αρκετό καιρό. Οκτώ, εννιά μήνες...

Και συνέχεια είχατε αυτή τη διαδικασία; Ενέσεις, ακτίνες κ.ο.κ.

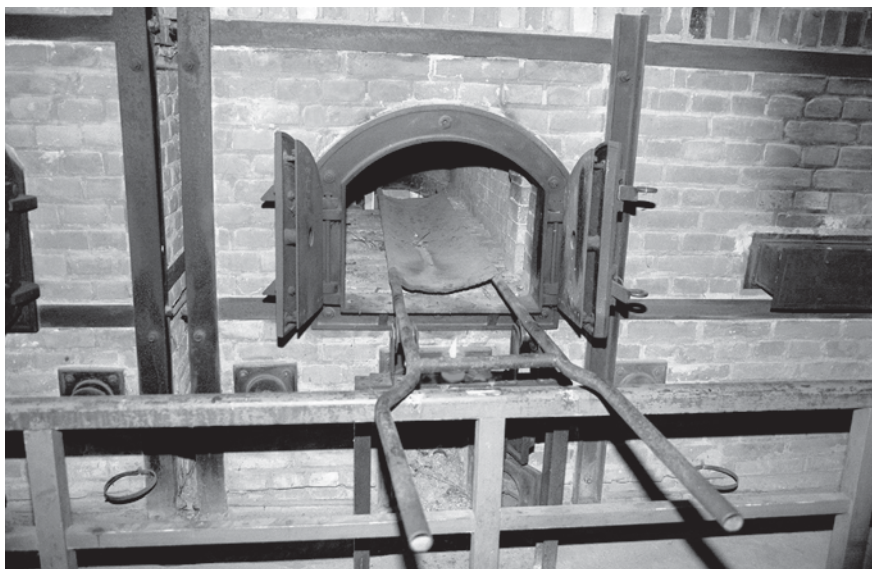
Αυτό γίνονταν συνέχεια σε μένα. Σ' άλλες έκαναν πιο σοβαρά πράγματα. Τις ανοίγανε τις κοιλιές και τους τα έβγαζαν όλα από μέσα... Όλα!... Αυτές τις έπαιρναν πάντα μεσάνυχτα και τις πήγαιναν στο Μπίρκεναου. Εκεί τους έκαναν άλλα πράγματα. Τους έβαζαν κάτι καμένο εδώ, πάνω στην κοιλιά, αποβραδís, για να ζαρώσουν όλα. Και το πρωί, όταν τις έφερναν πίσω, τις έβλεπες όλες στο κρεβάτι με τις κοιλιές κόκκινες, έτσι σαν φούσκα, από το κάψιμο. Πονούσαν πολύ. Τις άφηναν λίγο καιρό να τους περάσει κι ύστερα τις ξανάπαιρναν, πάλι τη νύχτα.

[Μαρτυρία της Μπιενβενίδα Μάνο. Από το βιβλίο «Προφορικές Μαρτυρίες Εβραίων της Θεσσαλονίκης για το Ολοκαύτωμα», των Ε. Κούνιο - Αμαρίλιο και Α. Ναρ, εκδόσεις Παρατηρητής - Ίδρυμα Ετς Αχαΐμ, Θεσσαλονίκη 1998].

Το Ζοντερκομάντο

«Είδα 2.000 ανθρώπους να μπαίνουν μέσα ζωντανοί και νάτοι λοιπόν μπροστά στα μάτια μου, όλοι τους νεκροί, γυναίκες με μωρά στην αγκαλιά, οι περισσότεροι μελανιασμένοι από τα δηλητηριώδη αέρια. Εκεί το μυαλό μου θόλωσε, σταμάτησε να δουλεύει».

Για οκτώμισι μήνες, ο Ντάριο Γκαμπάι και άλλοι 950 “ζοντερκομάντο” δούλευαν σε βάρδιες στα τέσσερα κρεματόρια του Άουσβιτς. Οι Ναζί τους άλλαζαν κάθε έξι μήνες για λόγους ασφαλείας. “Η δουλειά μας δεν ήταν τίποτα άλλο από εφιάλτης. Γνωρίζαμε ότι το πεπρωμένο μας είχε σφραγιστεί και ότι οι μέρες μας ήταν μετρημένες”, λέει ο

Ντάριο Γκαμπάι. Παρότι οι συγκρατούμενοί τους τρέφονταν με ελάχιστη ποσότητα ζωμού, ο Ντάριο και τα ξαδέρφια του είχαν καλύτερη μεταχείριση. “Επρεπε να είμαστε δυνατοί ώστε να κάνουμε τη δουλειά. Μας έφερναν φαγητό κάθε μέρα”.

Μία μέρα ο Ντάριο είδε μπροστά του, ανάμεσα στους μελλοθάνατους, δύο φίλους του από τη Θεσσαλονίκη. “Τους είπα ότι θα πέθαιναν. Τους δώσαμε να φάνε κάτι και τους είπαμε να σταθούν σε κάποιο συγκεκριμένο σημείο του θαλάμου ώστε τα αέρια να τους σκοτώσουν σε δύο λεπτά αντί για πέντε”.

Μαζί με τα ξαδέρφια του καθάρισαν τις στάχτες των ανδρών και τις έθαψαν έξω από τα κρεματόρια. “Τους διαβάσαμε μία προσευχή. Ήμασταν όμως παγωμένοι. Τίποτα δεν περνούσε μέσα μας. Αυτός ήταν ο μόνος τρόπος για να επιβιώσουμε”, θυμάται.

Τον Ιανουάριο του 1945 έφτασε μία διαταγή από το Βερολίνο να σταματήσουν οι θανατώσεις με αέρια. Οι Εβραίοι που απέμειναν οδηγήθηκαν στην Αυστρία. Ο Ντάριο Γκαμπάι θυμάται τη διαδρομή τους ενώ χιόνιζε και η θερμοκρασία είχε πέσει κάτω από το μηδέν. “Με κράτησε ζεστό η σκέψη της Ελλάδας στο φως του ήλιου”, θυμάται.

Δίνει ο χρόνος απαντήσεις για ηθικά ζητήματα; “Επρεπε να αρνηθούν οι “ζοντερκομάντο” να κάνουν τη βρόμικη δουλειά των Ναζί; Μερικές φορές αναρωτιέμαι. Γιατί δεν πήγα απλώς να πεθάνω μαζί με τους άλλους;”

[Από συνέντευξη του Ντάριο Γκαμπάι στην εφημερίδα “Αγγελιοφόρος”, 23.4.2005]

Η Ορχήστρα του Άουσβιτς και η Πορεία του Θανάτου

Ο Ιάκωβος Στοούμσα παίζει βιολί από τα μικρά του χρόνια στη Θεσσαλονίκη, από τότε που πήγαινε στο Ωδείο Γραικού. Και ίσως το βιολί ήταν εκείνο που του έσωσε τη ζωή, καθώς μόλις έφθασε στο στρατόπεδο του Μπίρκεναου, τον Μάιο του 1943, τον διάλεξαν και τον κατέταξαν σαν «πρώτο βιολί» στην ορχήστρα τον στρατοπέδου.

«Τι ήταν η δουλειά μας; Κάθε πρωί, ενώ κάθε κομάντο άρχιζε να οργανώνει τη δουλειά της ημέρας, εμείς, οι μουσικοί της ορχήστρας έπρεπε να τρέξουμε για να πάρουμε τα όργανά μας και να ανεβούμε στη σκηνή, η οποία βρισκόταν στην κύρια

είσοδο του στρατοπέδου. Μόλις ακουγόταν το σφύριγμα, η ορχήστρα άρχιζε να παίζει, ενώ οι αιχμάλωτοι ξεκινούσαν την πορεία τους. Ακουγόταν μια κραυγή: «Mutzen» και οι πρώτοι εκατό όμηροι της φάλαγγας χαιρετούσαν βγάζοντας τον μπερέ τους».

Η θέση του ως μουσικού στην ορχήστρα τον βοήθησε να επιβιώσει, τουλάχιστον τον πρώτο καιρό. Αργότερα ο Ιακ. Στοούμσας μεταφέρθηκε στο Άουσβιτς: «εκεί με έστειλαν σε δουλειές τόσο βαριές που φοβόμουν πως δεν μπορούσα να επιβιώσω, μου φαινόταν πως έχανα τις δυνάμεις μου».

«... Μια ημέρα είδα έναν ψηλό αξιωματικό των SS να με δείχνει από μακριά (αργότερα έμαθα ότι επρόκειτο για έναν μηχανικό, συνταγματάρχη των SS). Ενστικτωδώς έτρεξα μπροστά του και του είπα στα γερμανικά: «Είμαι διπλωματούχος μηχανικός και θα ήθελα μια δουλειά που να αρμόζει στην τεχνική μου ειδικότητα».

Εκείνη τη στιγμή νόμιζα ότι θα με σκότωνε επί τόπου για να με τιμωρήσει για την τόλμη που είχα να παρουσιαστώ μπροστά του. Με έβρισε άγρια και μετά με ρώτησε με περισσότερη ηρεμία αν είμαι πράγματι διπλωματούχος μηχανικός. Απάντησα καταφατικά και ο βοηθός του με δι-

έταξε να πλυθώ και να παρουσιαστώ στο γραφείο του σε δεκαπέντε λεπτά. Η καινούργια μου θέση ως μηχανικός στο εργοστάσιο μου επέτρεψε να σώσω και πολλούς άλλους που τους έπαιρνα μαζί μου να εργαστούν κι έτσι απέφευγαν την εργασία στους δρόμους όπου κινδύνευαν να πεθάνουν από την κακοκαιρία και την κακομεταχείριση.

Στις 18 Ιανουαρίου 1945 ήταν «η πορεία του θανάτου»:

Ήταν 6 το απόγευμα όταν βγήκαμε από το Άουσβιτς. Είχε νυκτώσει και δεν ήμασταν εφοδιασμένοι για να βαδίσουμε στο κρύο και στο χιόνι. Οι SS που μας φρουρούσαν και από τις δύο μεριές του δρόμου ήταν ντυμένοι ζεστά. Οι διαταγές ακούγονταν απ' όλες τις μεριές «Schnell, schneller». Έπρεπε σχεδόν να τρέχουμε. Και τότε τότε ακούγαμε έναν πυροβολισμό. Όποιος είχε την ατυχία να σταματήσει, έστω και για μια στιγμή, σκοτώνονταν χωρίς λύπη. Στα δεξιά μου κρατούσα από το χέρι το σύντροφο μου και δεν τον άφηνα. Ξαφνικά ακούσαμε έναν πυροβολισμό ακριβώς πίσω μας. Ο σύντροφος μου μου λέει στα ισπανικά «No te aboltes» (μη γυρίσεις). Με εκείνες τις συνθήκες έπρεπε ή να βαδίσουμε ή να πεθάνουμε. Αυτή η πορεία μας οδήγησε στο στρατόπεδο Μαουτχάουζεν.

...Φυλακισμένος στο Μαουτχάουζεν πέρασαν μερικοί μήνες μέχρι την απελευθέρωση. Όποιος με ρωτάει σήμερα πώς μπόρεσα να αντέξω τέτοιες δύσκολες συνθήκες, απαντάω «Δεν ξέρω, δεν θυμάμαι πια».

*[Από μαρτυρία του **Ιάκωβου Στρούμσα**, ο οποίος σήμερα ζει στο Ισραήλ. Δημοσιεύθηκε στα "Χρονικά", τ. Μαρτίου - Απριλίου 1999].*

Ενάμισυ εκατομμύριο παιδιά...

“...Τον Ιούνιο του 1944, η κόρη μας ήταν σε μια οικογένεια στο Ηράκλειο, ο άντρας μου κι εγώ ήμαστε με τον μικρό σε μια οικογένεια στο κέντρο της Αθήνας. Όλο και

λέγαμε πως έπρεπε να στείλουμε τον μικρό σε φίλους μας στην Κηφισιά αλλά δεν το αποφασίζαμε γιατί είχε αρρωστήσει κι αναζητούσε τις φροντίδες μας.

Στις 6 Ιουνίου 1944 με την απόβαση στη Νορμανδία οι ελπίδες μας αναπτερώθηκαν, οι σύμμαχοι ίσως νάρχονταν κι εδώ, αλλά η Κηφισιά ήταν δίπλα στο Τατόι. Μήπως ήταν καλύτερα να κρατήσουμε τον μικρό;

Όμως στην εβδομάδα που ακολούθησε, οι Γερμανοί είχαν μαζέψει πολλούς Εβραίους στην Αθήνα (την είχαν κιάλας από καιρό στην κατοχή τους) κι η οικογένεια που μας έκρυβε δεν μας ενέπνεε πια εμπιστοσύνη, η υποψία ότι ίσως μας προδώσουν είχε αρχίσει να μας βασανίζει.

Στις 11 Ιουνίου δήλωσα στον άντρα μου ότι θέλω να φύγω με τον μικρό. “Κάτσε” μου λέει “να περάσουμε την βραδυά”. Δεν πέρασε όμως κείνη η βραδυά...

Στις 11 Ιουνίου 1944 ήρθαν οι Γερμανοί και μας πήραν, τον άντρα μου τον Μπένη, τον Νίκο μου κι εμένα. Μας φόρτωσαν σε μια ανοιχτή κλούβα. Περνώντας από την Ομόνοια ο Νίκος μου ντράπηκε. “Ντροπή, μαμά, που μας πηγαίνουν έτσι”. “Όχι δεν είναι ντροπή” του λέω “δεν κάναμε τίποτα κακό”.

Μας πήγαν στα μπουντρούμια της οδού Μέρλιν, από κει στο Χαϊδάρι, θυμάμαι ότι όσο ήμασταν εκεί φέραν τους Εβραίους της Κέρκυρας, ήταν σε κακό χάλι, γέροι, νέοι άντρες, γυναίκες, παιδιά και μωρά. Μας φόρτωσαν στα ίδια βαγόνια.

Η αποστολή μας ξεκίνησε από την Αθήνα στις 21 Ιουνίου 1944. Η τραγική ειρωνεία είναι ότι μας χώριζαν από την απελευθέρωση της Αθήνας λιγότερο από 4 μήνες. Μπήκαμε στο τελευταίο βαγόνι, έτσι μπόρεσε να πηδήξει από αυτό ο αδελφός της Νίνας Ουζιέλ. Σ' αυτό το βαγόνι ταξιδέψαμε όρθιοι 9 μέρες. Ήμαστε 7 γυναίκες που είχαμε παιδιά.

Η Ίντα Άντζελ με ένα παιδί 9 χρονών

Η Βικτωρία Κοέν με ένα παιδί 8 μηνών

Η Νίνα Ουζιέλ με ένα παιδί 8 μηνών

Η Ράσελ Στρούγου με ένα παιδί 13 χρονών

Η Βίλνα Τζίφερ με ένα παιδί 8 χρονών

Η Λέλα Σαλμόνα με ένα παιδί 2 χρονών κι εγώ η Κλαίρη Αλτσέχ, μία από τις 4 κόρες του γιατρού Ματαλών της Θεσσαλονίκης. Ο γιος μου Νίκος ήταν τότε 9 χρονών.

Φτάσαμε στο Μπίρκεναου στις 29 Ιουνίου 1944. Ήταν βραδάκι όταν φτάσαμε σ' έναν αλλόκοτο τόπο, έτσι μας φάνηκε. Ενώ κατεβαίναμε κάποιος μας πλησίασε που μιλούσε ελληνικά, μας συστήθηκε, Μπενβενίστε από τη Θεσσαλονίκη. Δεν τον γνωρίζαμε. Μας είπε όμως ότι τα παιδιά μας έπρεπε να τα δώσουμε στις γριές γιατί θα τους φρόντιζε ο Ερυθρός Σταυρός. Τον υπακούσαμε γιατί μας φάνηκε λογικό. Αν και μας κόστιζε ο αποχωρισμός, έπρεπε όμως να σωθούν τα παιδιά.

Εμάς μας πέρασαν από τη γνωστή διαδικασία, ντους, κόψιμο μαλλιών, σφράγισμα του αριθμού στο χέρι. Κοιμηθήκαμε στα γνωστά τσιμεντένια παραπήγματα. Κείνο το πρώτο πρωινό βγαίνοντας από το παράπηγμα, η πρώτη

μου έννοια ήταν το παιδί, ο Νίκος μου. Βρήκα έναν κρατούμενο που 'σκάβε κει έξω. Ήταν Γάλλος. Όταν τον ρώτησα, ξέρεις τα παιδιά, πού μπορούμε να δούμε τα παιδιά; γύρισε ατάραχος και κυνικά μου είπε: "Βλέπεις κυρά μου τη φλόγα κείνη που βγαίνει από την καμινάδα; Έχει κιόλας βγει από κει". Χειρότερο, κυνικότερο άνθρωπο δεν έχω ξαναδεί στη ζωή μου, κείνη την στιγμή πέθανα για πρώτη φορά. Μπορεί κείνος ο άνθρωπος που μας είπε να δώσουμε τα παιδιά, στις επτά κείνες μανάδες, να μας έσωσε την ζωή. Γιατί άλλες που ακολουθούσαν τα παιδιά τους πήγαιναν κατευθείαν στα κρεματόρια. Αλλά μήπως δεν είναι καλύ-

τερα να πεθαίνει κι η μάνα όταν είναι να ζήσει μετά με τον καημό του παιδιού της;

Κι αν θέλησα να ζήσω στη συνέχεια ήταν γιατί με κρατούσε η σκέψη πως στην Αθήνα με περίμενε το άλλο παιδί, η κόρη μου. Έτσι κάθε φορά που έφτανε τρένο τρέχαμε, μήπως είναι από την Ελλάδα, μήπως πιάσαν κι είναι μέσα και το άλλο παιδί..."

[Μαρτυρία της Κλαίρ Μπέξα, το 1981, στη Ρόζα Ασέρ - Πάρδο η οποία την καταχωρεί στο βιβλίο της "548 ημέρες με άλλο όνομα".]

ΠΩΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΟΥΝΤΑΙ ΟΙ «ΝΑΖΙΣΜΟΙ»

Ο διάσημος Ισπανός συγγραφέας Χόρχε Σεμπρούν (γ. 1923, συνελήφθη το 1944 κι εκτοπίστηκε στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Μπούχενβαλντ, όπου επέζησε μέχρι το τέλος του Πολέμου), σε συνέντευξή του («Ελευθεροτυπία», 6 Μαΐου 2005), είπε, μεταξύ άλλων:

«Αν δεν μπορούμε να αλλάξουμε την ανθρώπινη φύση, μπορούμε ωστόσο να αλλάξουμε το κοινωνικό πλαίσιο, ώστε να αποτρέψουμε το ενδεχόμενο αυτή η παρόρμηση να μπορεί να εκφραστεί στη δημόσια σφαίρα. Μόνον έτσι καταπολεμούνται οι ναζισμοί. Χρειάζεται, επομένως, να ξαναξεκινήσουμε από την αδελφούνη και από την αλληλεγγύη, δύο αξίες που έμαθα να εκτιμώ ιδιαίτερα στο Μπούχενβαλντ και που στη συνέχεια υπήρξαν η βάση όλης μου της πολιτικής στρατεύσης».

Στη Θεσσαλονίκη

... Κατά το 1941 οι Γερμανοί επέταξαν το σπίτι κι έβαλαν μέσα έναν Τούρκο ο οποίος ήταν παντρεμένος με μια Γερμανίδα, και δούλευαι στους γερμανούς. Είχε επείσης δυό παιδιά τον Άιντς και την Αννίτα τα οποία έπαιζα συχνά. Η κυρία ήταν πολύ κακιά και μας έκανε να υποφέρουμε πολύ. Μας έλεγε π.χ. ότι όλα τα πράγματα του σπιτιού είναι δικά της, κι ότι εμείς είμαστε μωσαφιερεί. Μας έπερνε τα πράγματα μας χωρίς να μπορούμε να βγάλουμε μιλιά. Ελπίζαμε όμως πάντα ότι μια μέρα μπορούσαν να φύγουν, μα έγινε ακριβώς τ' αντίθετο...

.....
Στις 18 Φεβρουαρίου (1943) αλλάξαμε σπίτι. Γιατί είχε βγή διαταγή οι Ισραηλίτες να κάθονται σε μια ωρισμένη σοινηκία, όπου το λέγαμε (γκέτο). Είχα αφήσει ξανά το πατρικό μου σπίτι. Και χωριστήκαμε με την Μαρία. Βλεπόμασταν όμως στο σχολείο.

.....
Στις 25 Φεβρουαρίου μας έβαλαν κοκάρδες. Κανείς δεν πήγε εκείνη την ημέρα σχολείο. Εγώ όμως και η αδερφή μου πήγαμε. Ήθελα να δείξω στους Γερμανούς ότι παρόλο αυτές τις τυραννίες δεν θ' φινά την σπουδή μου.

.....
Ο περισσότερος κόσμος κύταζε να σωθή. Μια οικογένεια απ' αυτές τις πολλές ήμασταν κι εμείς...

.....
... Εγώ κι η μαμά ήμασταν περίεργες να μάθουμε τέλος μας είπε ότι -η κυρία Φέδρα η κυρία του γιατρού μας περιμένη κάπου. Πρώτα έφυγα εγώ με την μικρή μου αδερφή Ντενής, το βράδυ ήρθε η Αηλή και το επόμενο βράδυ ο μπαμπάς κι η μαμά. Κάτσαμε κλησμένη μήνες, περνώ τον καιρό μου διαβάζοντας, γράφοντας, ή παίζοντας καμιά φορά με την αδερφούλα μου και με τον γιο του γιατρού.

.....
Στέλναμε ανθρώπους του γιατρού και περνάμε τα πράγματα μας. Έτσι στείλαμε και μια δεσπινής που ο γιατρός την είχε για πολύ έμπιστη. Πήγεναι και μας έλεγε ότι είναι χωροφύλακες κι ότι δεν σ'αφίνουν να πέρασης δίχως να δείξης ταυτότητα. Όλα αυτά ψέμματα. Μια μέρα αποφάσισε να πάη η κυρία Φέδρα, η γυναικά του γιατρού. Όταν ήρθε ήταν αναστατωμένη. Μας τα είχαν κλέψει όλα.

Στις 26 Οκτωβρίου (1944) βγήκα για πρώτη φορά ελεύθερη στον δρόμο μετά από πάρα πολύ καιρό. Κατηφόρισα την Τσιμισκή και βρέθηκα στον αριθμό 33, ανέβηκα στον δεύτερο όροφο και κτύπησα το κουδούνι των Νεγρεπόντη. Η έκπληξη της κυρίας Νεγρεπόντη με έκανε να θριαμβολογήσω, ήμουν νικήτρια κι είχα για τρόπαιο τη ζωή μου. Η απουσία της Μαρίας από το σπίτι της με απογοήτευσε. Όμως ο ενθουσιασμός της στο τηλέφωνο όταν της είπαν ότι με είχαν μπροστά τους ζωντανή, με συγκίνησε.

Βγαίνοντας από την πόρτα των Νεγρεπόντη με αναγνώρισε ο κύριος Πετιχανάς... "Ε! Παρδάκι" φωνάζει. Είχα καιρό ν' ακούσω τ' όνομα μου (Πάρδο-Παρδάκι) και πήρα να τρέχω να φτάσω με μια ανάσα στο 113 της Τσιμισκής, γιατί φοβήθηκα. Ο ΦΟΒΟΣ είχε για καλά φωλιάσει στην ψυχή μου.

[Από το ημερολόγιο Κατοχής που κρατούσε η μικρή τότε **Ροζίνα Πάρδο** όταν κρυβόταν με την οικογένειά της σε φιλικό σπίτι. Εκδόθηκε με τίτλο «548 ημέρες με άλλο όνομα», το 1999, από τις εκδόσεις Γαβριηλίδη].

Στην Αθήνα

Μία από τις πρώτες αναμνήσεις του Αλέξανδρου Σιμχά ήταν το μαύρο ταξί που χρησιμοποιήθηκε για τη φυγή της οικογένειάς του από την Καβάλα. Τριών ετών ήταν τότε ο ίδιος. Ο πατέρας του, διευθυντής σε μεγάλη καπνεμπορική επιχείρηση της πόλης, διείδε τον κίνδυνο από την επερχόμενη Γερμανική Κατοχή με το ξεκίνημα ακόμη του Πολέμου. Αποφάσισε λοιπόν να μετακινηθεί η οικογένεια στην Αθήνα.

Βρέθηκαν έτσι, ο Αλέξανδρος με τους δύο μεγαλύτερους αδελφούς του και τους γονείς του, σ' ένα νοικιασμένο σπίτι στο Παγκράτι.

Ήταν τότε που άρχισε να νιώθει τις πρώτες σκιές της δύσκολης περιόδου που επρόκειτο να έρθει: «Οι γονείς μου μου έλεγαν συνέχεια να μη λέω σε κανέναν ότι είμαστε Εβραίοι, για να μη το μάθουν οι Γερμανοί», θυμάται ο ίδιος. «Άρχισαν έτσι να μου δημιουργούνται ενοχές. Αισθανόμουν ότι ανήκα σε μία κατώτερη κατηγορία ανθρώπων...»

Αποφασίστηκε ακόμα προληπτικά να βαφτιστούν όλα τα μέλη της οικογένειας Χριστιανοί Ορθόδοξοι, ώστε με νέα, ψεύτικα ονόματα και ταυτότητες να μπορούν να γλυτώσουν από το διωγμό. Τα παιδιά έπρεπε για περισσότερη πειστικότητα να μάθουν τις βασικές χριστιανικές προσευχές. Τα μεγαλύτερα αδέρφια του δυσκολεύτηκαν αρκετά, ο μικρός όμως Αλέξανδρος το βρήκε διασκεδαστικό. Μέσα σε δυο τρεις μέρες είχε μάθει το Πιστεύω και το Πάτερ ημών, χωρίς καν να ξέρει ακόμη να διαβάζει! Το μέτρο αυτό αποδείχθηκε αργότερα μάλλον μάταιο, αφού

δεν αναγνώριζαν οι Γερμανικές Αρχές τέτοιου είδους βαφτίσεις Εβραίων σε Χριστιανούς.

Όσο η Κατοχή γινόταν αγριότερη, τόσο δυσκόλευαν τα πράγματα για τους διωκόμενους Εβραίους. Πάρθηκε η απόφαση να χωριστεί η οικογένεια, ώστε αν πιανόταν ένα μέλος να μην κινδυνεύσουν οι υπόλοιποι.

Τη φροντίδα του Αλέξανδρου ανέλαβε το ζεύγος του Γιώργου και της Βιργινίας Αιγινήτη, στο σπίτι τους στο κέντρο της Αθήνας. Ο χωρισμός αυτός στάθηκε ιδιαίτερα οδυνηρός για το πεντάχρονο αγόρι κι ας διαισθανόταν την αναγκαιότητά του. Η συγκατοίκηση με ανθρώπους που ως τότε δε γνώριζε, παρ' όλη την αγάπη και τη φροντίδα τους, ήταν στενάχωρη για εκείνο. [...] Παρ' όλη την ωραία ατμόσφαιρα που είχε δημιουργήσει η οικογένεια Αιγινήτη, αισθανόμουν ότι επρόκειτο να ανέβω μια μεγάλη ανηφόρα και μάλιστα χωρίς να γνωρίζω το τέλος της.

Αντίβαρο στην περιστασιακή αυστηρότητα της Βιργινίας υπήρξε η αδυναμία που του έτρεφε η ηλικιωμένη μητέρα της!

Μοναδική διέξοδος στην ανάγκη του μικρού για παιχνίδι υπήρξε ο κοντινός λόφος του Στρέφη. Η Καίτη, η κόρη της οικογένειας, τον πήγαινε τακτικά εκεί για βόλτα. Εκεί έζησαν και την εμπειρία ενός βομβαρδισμού. Έχοντας μπει σε ένα καταφύγιο του πάρκου, και φοβισμένοι από ένα βλήμα που εξερράγη στην είσοδό του, άργησαν να επιστρέψουν στο σπίτι. Αυτό ανησύχησε πολύ τους θετούς του γονείς.

Για τον ίδιο λόγο, την ανησυχία τους μήπως του συμβεί

κάτι κακό ή προδοθεί, είχαν απαγορευθεί και οι συναντήσεις με την οικογένειά του.

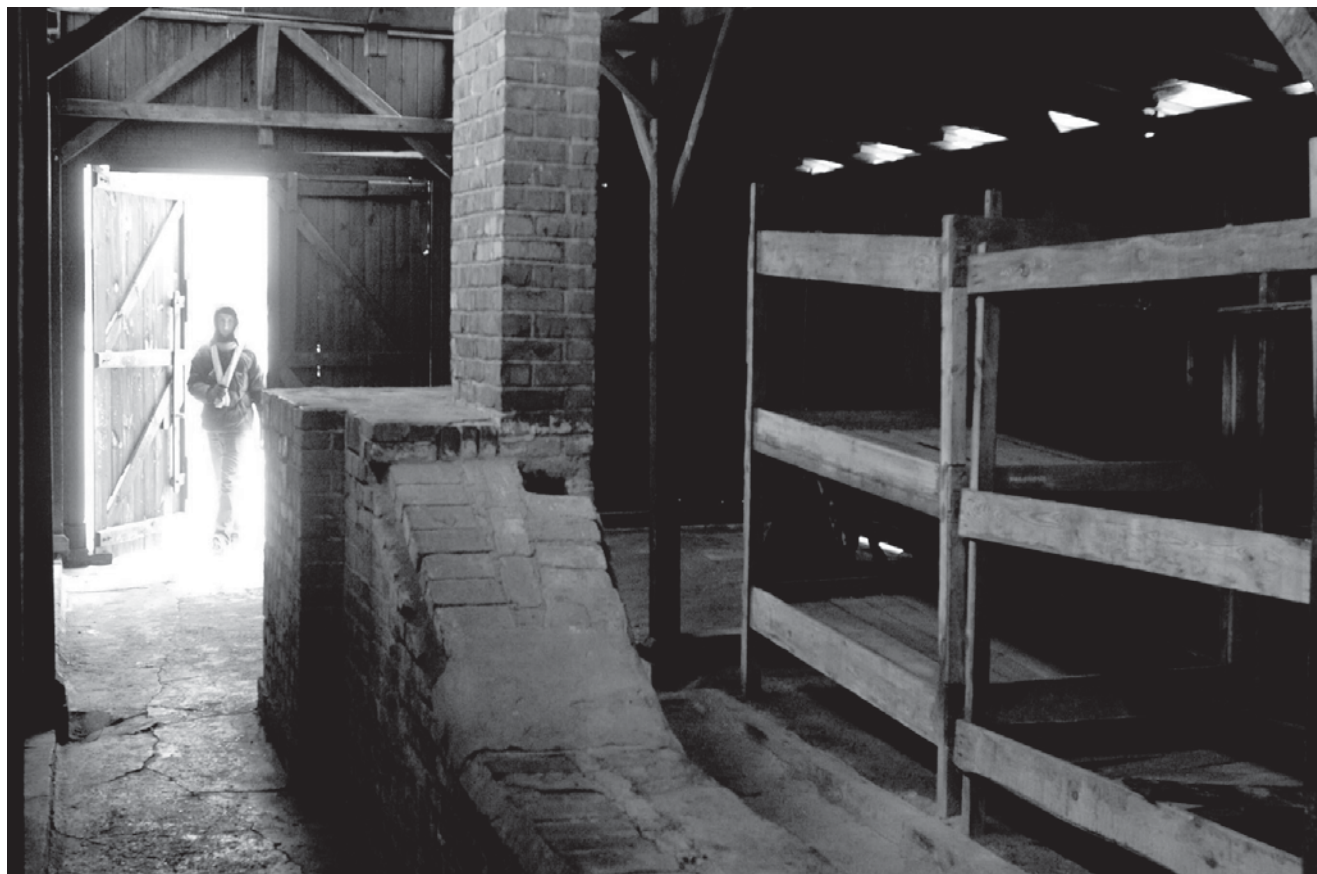
Η εξασφάλιση τροφίμων ήταν εξαιρετικά δύσκολη εκείνο τον καιρό. Τα πεσκέσια μερικών από τους μαθητές του Γιώργου Αιγινήτη στην Τεχνική Σχολή, όπως και οι κότες που κρατούσαν στην ταράτσα και τα αυγά τους, απάλυναν κάπως το πρόβλημα.

Την ίδια εποχή, ο θετός του πατέρας άρχισε να διδάσκει στον εξάχρονο πλέον Αλέξανδρο τα πρώτα του γράμματα, για να μη μείνει πολύ πίσω από τα άλλα παιδιά της ηλικίας του που είχαν ήδη πάει σχολείο.

Μήνες πέρασαν έτσι, ώσπου έφτασε η πολυπόθητη ημέρα της απελευθέρωσης. Η χαρά της μητέρας και του παιδιού που μπορούσαν πια ελεύθερα να ξανασμίξουν, σκιασθηκε λίγο από τη συγκίνηση των θετών του γονιών που τον έβλεπαν τώρα να φεύγει.

Οι δυσκολίες που η ξαναενωμένη οικογένεια είχε να αντιμετωπίσει, ήταν ακόμη πολλές: έπρεπε να διεκδικήσουν πίσω το σπίτι τους, που είχε νοικιαστεί σε τρίτους και ο πατέρας τους έπρεπε να βρει δουλειά. Όμως ό' αυτά μπορούσαν να γίνονται πια φανερά, χωρίς φόβο και χωρίς να χρειάζεται να κρύβουν από κανέναν την εβραϊκή τους καταγωγή.

[Οι εμπειρίες του Αλέξανδρου Σιμχά, όπως καταγράφονται στο Λεύκωμα «Κρυμμένα παιδιά της Κατοχής», του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος, Σεπτέμβριος 2003, το οποίο συνόδευε την ομώνυμη περιοδική έκθεση του Μουσείου].

Όσοι όμως δεν μπόρεσαν να βρουν καταφύγιο εγκλείστηκαν σ' αυτούς τους θαλάμους. Οι περισσότεροι δεν επέζησαν...

*Επιζήσαντες του στρατοπέδου του Μπούχενβαλντ
κατά την απελευθέρωση.
Στην τρίτη σειρά «κρεβατιών», δεύτερος από αριστερά
ο Ελί Βίζελ (Βραβείο Νόμπελ Ειρήνης, 1986).*

Ένας δήμιος μιλάει για τους Εβραίους της Ελλάδος

Ο διαβόητος Βισλιτσένυ καταθέτει στη Δίκη της Νυρεμβέργης κατά του Μέρτεν

Είναι απόγευμα της 3ης Ιανουαρίου 1946. Εισ την επι-
αλτική ατμόσφαιρα των φυλακών της Νυρεμβέργης
συνεδριάζει από μηνών το διεθνές δικαστήριο διά
τα εγκλήματα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.
Είναι εν είδος Δευτέρας Παρουσίας διά τας μεγάλας αμαρτίας
των ηττημένων. Εγκλήματα εναντίον της αθώας ζωής και της
ανθρωπίνης αξιοπρέπειας.

Εισ το εδώλιο των μαρτύρων παρουσιάζεται ένας από
τους μεγάλους αμαρτωλούς. Μεταφράζω επί λέξει τα επίσημα
Πρακτικά της ιστορικής δίκης:

Πρόεδρος: Πώς ονομάζεσθε;

Μάρτυς: Ντήτερ Βισλιτσένυ.

Πρόεδρος: Παρακαλώ επαναλάβετε τον όρκον: «Ομνύω
ενώπιον του Θεού, του παντοδυνάμου και παντογνώστου,
ότι θα ειπώ την καθαράν αλήθειαν, χωρίς να παρασιωπήσω ή
να προσθέσω τίποτε».

(Ο μάρτυς επαναλαμβάνει το κείμενον του όρκου.)

Αντισυνταγματάρχης Σμιθ Μπρούκχαρτ, ο Νεώτερος, βο-
ηθός κατηγορος διά τας Ηνωμένας Πολιτείας: Πόσων ετών
είσθε;

Βισλιτσένυ: Είμαι 34 ετών.

Αντισυνταγματάρχης Μπρούκχαρτ: Πού εγεννηθήκατε;

Βισλιτσένυ: Εγεννήθην εις Ρεγκουλόβκεν της Ανατολικής
Πρωσίας.

Μπρούκχαρτ: Υπήρξατε μέλος του Εθνικοσοσιαλιστικού
Κόμματος;

Βισλιτσένυ: Ναι, ήμην μέλος του Εθνικοσοσιαλιστικού
Κόμματος οριστικώς από του 1933.

Μπρούκχαρτ: Ήσασθε μέλος των Ες-Ες;

Βισλιτσένυ: Ναι, προσεχώρησα εις τα Ες-Ες το 1934.

Μπρούκχαρτ: Υπήρξατε μέλος της Γκεστάπο;

Βισλιτσένυ: Προσεχώρησα εις την Μυστικήν Ασφάλειαν το
1934.

Μπρούκχαρτ: Γνωρίζετε τον Άντολφ Άιχμαν;

Βισλιτσένυ: Ναι, γνωρίζω τον Άιχμαν από του 1934.

Μπρούκχαρτ: Εγνωρίζατε τον Άιχμαν προσωπικώς καλά;

Βισλιτσένυ: Εγνωρίζομεθα θαυμάσια. Ο Άιχμαν και εγώ μι-
λούσαμεν εις τον ενικόν και εγνώριζα πολύ καλά και την οικο-
γένειάν του... Το 1940 μου επρότεινε ο Άιχμαν να μεταβώ εις
την Μπρατισλάβα ως σύμβουλος της σλοβακικής κυβερνήσε-
ως διά το εβραϊκόν πρόβλημα. Εκεί έμεινα μέχρι την άνοιξιν
του 1943, έπειτα σχεδόν ένα χρόνο στην Ελλάδα...

Μπρούκχαρτ: Όσον άφορα τας ενεργείας εις την Ελλάδα
κατά των Εβραίων και τας οποίας σεις γνωρίζετε προσωπικώς,

Από την απελευθέρωση του Άουσβιτς. Οι Σοβιετικοί μήκαν για πρώτη φορά στο στρατόπεδο εξόντωσης του Άουσβιτς στις 27.1.1945 αντικρύζοντας την απόλυτη φρίκη. Επέστρεψαν μια εβδομάδα μετά έχοντας μαζί τους φωτογραφικές μηχανές και εφόδια για την αρωγή των κρατουμένων.

θέλετε να τας εκθέσετε
εις το δικαστήριον και
μάλιστα κατά χρονολο-
γικήν σειράν;

Βισλιτσένυ: Τον
Ιανουάριον του 1943 με
εκκάλεσε ο Άιχμαν εις
το Βερολίνον και μου εί-
πε ότι έπρεπε να πάω εις
την Θεσσαλονίκην διά
να λύσω εκεί το εβραϊκόν

ζήτημα εν συνεννοήσει μετά της Γερμανικής Στρατιωτικής
Διοικήσεως Μακεδονίας, η οποία είχε την έδραν της εις την
Θεσσαλονίκην. Προηγουμένως ευρίσκετο εκεί ήδη ο μόνι-
μος εκπρόσωπος του Άιχμαν, συνταγματάρχης των Ες-Ες
Ρόλφ Γκύντερ. Ως χρονικόν όριον της αναχωρήσεώς μου διά
Θεσσαλονίκην είχε προβλεφθή ο Φεβρουάριος 1943. Τέλος
Ιανουαρίου 1943 μου ανακοίνωσε ο Άιχμαν ότι διά την τεχνι-
κήν διεξαγωγήν όλων των εν Ελλάδι ενεργειών καθωρίσθη
υπό του ίδιου ο υποστράτηγος των Ες-Ες Μπρούννερ, ο οποί-
ος και θα ανεχώρει μαζί μου διά Θεσσαλονίκην. Ο Μπρούννερ
δεν ήτο υπό τας διαταγάς μου, αλλ' ενήργει αυτονόμως. Τον
Φεβρουάριον του 1943 εφύγαμεν διά την Θεσσαλονίκην, όπου
και ήλθομεν εις επαφήν με την Στρατιωτικήν Διοίκησιν. Ως
πρώτη ενέργεια...

Μπρούκχαρτ: Με ποιόν είχατε δοσοληψίας εις την
Στρατιωτικήν Διοίκησιν;

Βισλιτσένυ: Με τον δόκτορα Μέρτεν, που είχε τον τίτλον
του συμβούλου της πολεμικής διοικήσεως και ήτο ο διευθυ-
ντής της Στρατιωτικής Διοικήσεως πλησίον του αρχηγού της
Βέρμαχτ Θεσσαλονίκης - Αιγαίου.

Κατά την απογραφήν του 1931 εξούσαν εις την Ελλάδα
62.700 Εβραίοι. Κατά τους επισήμους υπολογισμούς
των Συμμάχων ευρίσκοντο εν ζωή το 1945 ολιγώτεροι
των 10.000 Έλληνες Εβραίοι. Οι αριθμοί αυτοί συμπί-
πτουν περίπου με εκείνους που εδήλωσεν εις την δίκην
της Νυρεμβέργης ο αρχισφαγείς της Θεσσαλονίκης

Κατά την απελευθέρωση κρατούμενος στρατοπέδου καταδεικνύει Ναζί φρουρό.

Βισλιτσένυ. Παραθέτω τα
σχετικά Πρακτικά:

**Αντισυνταγματάρχης
Μπρούκχαρτ:** Πόσοι
Εβραίοι συνολικώς συνε-
λήφθησαν και μετεφέρ-
θησαν εξ Ελλάδος;

Βισλιτσένυ: Ήσαν άνω
των 50.000, νομίζω πε-
ρίπου 54.000 Εβραίοι
μετεφέρθησαν από την

Θεσσαλονίκην και την Μακεδονίαν.

Μπρούκχαρτ: Εις ποία στοιχεία βασίζετε τον αριθμόν αυ-
τόν;

Βισλιτσένυ: Εγώ ο ίδιος εδιάβασα μίαν διεξοδικήν έκθεσιν
την οποίαν είχε συντάξει ο Μπρούννερ μετά την αποπερά-
τωσιν της μεταφοράς και την είχε στείλει εις τον Άιχμαν. Ο
Μπρούννερ εγκατέλειψε την Θεσσαλονίκην τέλος Μαΐου
1943. Εγώ προσωπικώς δεν ευρισκόμουν εις την Θεσσαλονίκην
από των αρχών Απριλίου μέχρι τέλη Μαΐου, επομένως την
ενέργειαν την διεξήγαγε μόνος ο Μπρούννερ.

Μπρούκχαρτ: Πόσας μεταφοράς εχρειάσθη η μετακίνησις
των Εβραίων της Θεσσαλονίκης;

Βισλιτσένυ: Εχρειάσθησαν 20, περίπου 20 έως 25 μεταφορικά
αμαξοστοιχία. Εις κάθε μίαν εξ αυτών μετεφέροντο 2.000, και
εις μερικές περιπτώσεις 2.500 Εβραίοι.

Αι μεταφοραί των μελλοθανάτων ήρχισαν τας πρώτας
ημέρας του Μαρτίου 1943. Διά την τελευταίαν, καθώς και
διά το γεγονός πόσον καλώς εγνώριζαν αι εν Ελλάδι γερ-
μανικαί αρχαί ότι πρόκειται «περί μεταφορών θανάτου»,
μας ομιλούν τα κάτωθι έγγραφα, τα πρώτα των φακέλλων
που θα δημοσιεύσωμεν:

Ο Ειδικός απεσταλμένος του Υπουργείου Εξωτερικών
διά την Νοτιοανατολικήν Ευρώπην - Υπηρεσία Αθηνών
Πολ. 4/4. Αριθ. 2598/44

Αντίγραφον να σταλή προς τον πρεσβευτήν
κ. Νωυμπάχερ απ' ευθείας εις Βελιγράδιον

28 Ιουνίου 1944

Προς το Υπουργείον Εξωτερικών
Βερολίνον

Αφορά: Εβραίοι εν Ελλάδι

Κατά μίαν ανακοίνωσιν του αρχηγού της Ασφαλείας, η
τελευταία μεταφορά εν τω πλαισίω της εκτοπίσεως όλων
των Ελλήνων Εβραίων εξ Ελλάδος εγένετο την 21ην τρέ-
χοντος μηνός. Δι' αυτής μετεφέρθησαν εις το Ράιχ άνω
των 2.000 Εβραίοι, εκ των οποίων οι 1.900 κατάγονται
εκ Κερκύρας. Οι εσχάτως επίσης συλληφθέντες Έλληνες
Εβραίοι της Κρήτης -μερικοί εκατοντάδες- απωλέσθη-
σαν καθ' οδόν εκ Κρήτης προς την ηπειρωτικήν Ελλάδα
συνεπεία ενεργείας του εχθρού.

Ο ειδικός απεσταλμένος του υπουργείου Εξωτερικών
διά την Νοτιοανατολικήν Ευρώπην εν Βελιγραδίω θα λαβή
αντίγραφον του παρόντος χωριστά.

G. TR. - Εκπροσωπεύων

Άουσβιτς 1945. Τα ερείπια ενός από τα κρεματόρια του στρατοπέδου που οι
Ναζί ανατίναξαν λίγο πριν από την αποχώρησή τους.

Από το Ημερολόγιο του Αντολφ Αϊχμαν

Το δράμα των Εβραίων της Ελλάδας, κατά τη διάρκεια της Ναζιστικής Κατοχής και τα τεχνάσματα, που προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν μερικοί από αυτούς για να σωθούν, αποκαλύπτει ο Άντολφ Αϊχμαν στα απομνημονεύματά του, που κυκλοφόρησε στη Γερμανία η γυναίκα του μέσω του εκδοτικού οίκου Ντρύφφελ.

Όπως δήλωσε η γυναίκα του διώκτη των Εβραίων, ο οποίος κατάφερε μετά τον Πόλεμο να διαφύγει στην Αργεντινή, όπου εντοπίστηκε και εκτελέστηκε στο Ισραήλ, το βιβλίο αυτό το είχε γράψει ο Αϊχμαν από το 1951 ως το 1959.

Ο εκδότης διαβεβαιώνει, ότι πρόκειται για τα αυθεντικά απομνημονεύματα του Αϊχμαν. Ένα μεγάλο μέρος από αυτά τα είχε υπαγορεύσει αρχικά σε μαγνητόφωνο και κατόπιν διόρθωσε ο ίδιος το καθαρογραμμένο κείμενο, που το συμπλήρωσε σε πολλά σημεία. Ο εκδοτικός οίκος διαθέτει τις μαγνητοταινίες και τα χειρόγραφα. Σύμφωνα με ένορκo βεβαίωση της γυναίκας του, που δημοσιεύεται στον πρόλογο του βιβλίου, ο Αϊχμαν άφησε εντολή να δημοσιευθούν τα απομνημονεύματά του μετά το θάνατό του.

Η εξιστόρηση των γεγονότων αρχίζει με τη δήλωση του Αϊχμαν, ότι τα όσα γράφει αποτελούν τη μοναδική αλήθεια για «ένα τρομερό κεφάλαιο του τελευταίου πολέμου». Η δήλωση αυτή φέρει ημερομηνία 9 Φεβρουαρίου 1959.

Ο φανατικός ναζιστής, αφού μιλάει πρώτα για τη ζωή του, τη σταδιοδρομία του στην Γκεστάπο και τον ρόλο του μέσα στον μηχανισμό της χιτλερικής Αστυνομίας, περιγράφει κατόπιν τα ποικίλα μέτρα για την «λύση του εβραϊκού προβλήματος» και παραθέτει λεπτομέρειες για τις δραστηριότητες της Υπηρεσίας του στις διάφορες χώρες.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Αϊχμαν, ο αριθμός των Εβραίων, που μεταφέρθηκαν από την Ελλάδα με τη δική του «τεχνική βοήθεια» στα διάφορα στρατόπεδα συγκεντρώσεως και έχασαν τη ζωή τους, ανέρχεται «μόνο» σε 30.000. Στην πραγματικότητα τα θύματα αυτά είναι περισσότερα. Αλλά ο ναζιστής εγκληματίας νόμιζε, φαίνεται, ότι η μείωση του αριθμού τους θα περιόριζε τις ευθύνες του και θα ελάφρυνε τη θέση του.

Οι Δωροδοκίες

Από την άλλη μεριά ο Αϊχμαν αποδίδει σημασία στο να δείξει, ότι η υπηρεσία του εργαζόταν καλά και αποτελεσματικά. Έτσι σπεύδει από την αρχή να διαψεύσει τις πληροφορίες, ότι πολλοί Εβραίοι από την Ελλάδα, που επρόκειτο να μεταφερθούν για αναγκαστική εργασία στη

Γερμανία, κατάφεραν να «απαλλαγούν της υποχρεώσεώς τους» με την πληρωμή σημαντικών ποσών στους εκπροσώπους του στην Ελλάδα. «Κάτι τέτοιο», γράφει, «μου είναι τελείως άγνωστο».

Σχετικά με τις θρυλούμενες δωροδοκίες Γερμανών αξιωματικών από Έλληνες Εβραίους έχει αναφερθεί και το όνομα κάποιου Α. Βούλφ, που είχε πάει στην Ελλάδα σαν ειδικός απεσταλμένος της «υπηρεσίας Αϊχμαν». «Αν η μεταπολεμική φιλολογία» παρατηρεί ο δήμιος εκατομμυρίων Εβραίων, «ισχυρίζεται ότι αυτός ο Βούλφ είχε σταλεί σαν εκπρόσωπος της υπηρεσίας μου στην Ελλάδα και ότι αργότερα πήγα και εγώ ο ίδιος εκεί, θα πρέπει να διευκρινίσω: πρώτο ότι η υπηρεσία μου δεν είχε κανένα «σύμβουλο» με το όνομα Βούλφ, ούτε υπήρχε κανένας αξιωματικός των Ες - Ες με το όνομα αυτό στην Ελλάδα. Δεύτερο, ότι για πρώτη και τελευταία φορά στη ζωή μου πάτησα ελληνικό έδαφος το 1937, όταν έκανα ένα ταξίδι στη Μέση Ανατολή. Τέτοιοι ισχυρισμοί των μεταπολεμικών συγγραφέων επιτρέπουν πολλά συμπεράσματα για την φιλαλήθειά τους».

Και για να αποκλείσει τελείως το ενδεχόμενο να κατόρθωσαν μερικοί από τους Έλληνες Εβραίους να σωθούν πληρώνοντας κάποιο χιτλερικό όργανο, ο Αϊχμαν προσθέτει, ότι ο άγνωστός του Βούλφ μπορεί ίσως να άνηκε σε κάποιο γραφείο της Κεντρικής Υπηρεσίας Ασφαλείας του Ράιχ. Οπωσδήποτε όμως δεν θα είχε δικαίωμα υπογραφής και θα ήταν τελείως αναρμόδιος να παίρνει τόσο μεγάλες αποφάσεις.

Η εξαγορά της «συνειδήσεως» των εκπροσώπων του Ναζισμού με χρήματα δεν ήταν ο μόνος τρόπος που προσπαθούσαν να χρησιμοποιήσουν οι Εβραίοι για να αποφύγουν το ταξίδι χωρίς γυρισμό. Ο Αϊχμαν περιγράφει στο βιβλίο του και ένα τέχνασμα, που δοκίμασαν πολλοί Εβραίοι της Ελλάδας για να επιτύχουν τη σωτηρία τους. Χωρίς αποτέλεσμα όμως. Γιατί επενέβη ο ίδιος και ματαίωσε τα σχέδια τους.

«Θυμάμαι», γράφει «ότι κάποτε έγινε μία προσπάθεια στην Ελλάδα να εμποδισθεί η μεταφορά Εβραίων με την

επίκληση κάποιας δήθεν επιδημίας (τυφοειδούς πυρετού). Έδωσα εντολή να εξετασθεί η περίπτωση και αποφάσισα τελικά να γίνει η μεταφορά γιατί διαπίστωσα, ότι δεν υπήρχε καμία επιδημία. Αν δεν το έκανα αυτό θα είχαμε ξαφνικά ανάλογες «επιδημίες» και σε όλες τις άλλες χώρες. Από τα στρατόπεδα, στα οποία οδηγήθηκαν αυτές οι δήθεν μολυσμένες «φουρνιές», δεν αναφέρθηκε ούτε μία περίπτωση τυφοειδούς πυρετού. Αυτό δεν μπορεί να το αμφισβητήσει κανείς, λέγοντας ίσως, ότι οι Εβραίοι που αρρώσταιναν, στέλνονταν κατ'

ευθείαν για εξόντωση. Γιατί εκεί υπήρχαν και άλλοι Εβραίοι διαφόρων εθνικοτήτων, που έμειναν τελικά στη ζωή και δεν άκουσαν τίποτα για τυφοειδή πυρετό και για εκτέλεση των αρρώστων».

Γιατί επέτρεπαν

Επιτυχία είχε αντιθέτως μία άλλη μέθοδος σωτηρίας των Εβραίων της Ελλάδας και συγκεκριμένα των γυναικών: τेलούσαν γάμους με Ιταλούς αξιωματικούς. «Είναι αλήθεια» παρατηρεί ο Άιχμαν στα απομνημονεύματά του «ότι πολλοί Ιταλοί αξιωματικοί παντρεύονταν πλούσιες Ελληνίδες Εβραίες και τις πήγαιναν μετά στην Ιταλία. Τέτοιοι στην πραγματικότητα εικονικοί γάμοι έναντι καταβολής τρομακτικών ποσών έδιναν και έπαιρναν. Τις πιο πολλές φορές οι γάμοι αυτοί διαλύονταν κατόπιν, αμέσως, μόλις τα ζευγάρια έφταναν σε σίγουρο ξένο έδαφος».

Το ερώτημα είναι γιατί οι Ναζί επέτρεπαν τους γάμους αυτούς, αφού ήξεραν τι κρυβόταν πίσω από την τέλεσή τους. Την απάντηση δίνει ο Άιχμαν με την «καθησυχαστική» πληροφορία, ότι ήσαν σχετικά λίγοι και ότι δεν είχαν φθάσει σε σημείο να δημιουργήσουν πρόβλημα. «Πίσω από την πλάτη των Εβραίων», συμπληρώνει, με υποκριτική συμπίνοια, «παιζόταν ό,τι μπορεί να φαντασθεί κανείς: οικονομικά συμφέροντα, μεταξύ των άλλων και των Ιταλών, ποι-

κίλες δραστηριότητες των μυστικών υπηρεσιών, ενέργειες των ανταρτών κ.λπ. Οι εικονικοί γάμοι πάντως δεν έφερναν εμπόδια στη γενικότερη εφαρμογή των μέτρων μας. Οι διάφοροι «σύμβουλοι», που υπηρετούσαν στην Ελλάδα, θα είχαν στείλει ασφαλώς πολλές δακρύβρεκτες εκθέσεις, αν έβλεπαν οποιοδήποτε κίνδυνο στους γάμους αυτούς».

Οπωσδήποτε ο Άιχμαν δεν δείχνει να έτρεφε ιδιαίτερη συμπάθεια προς τους Έλληνες Εβραίους όπως αποκαλύπτει ένας υπαινιγμός του για τη συμπεριφορά μερικών από αυτούς στη «Τερέζιενστατ», το γνωστό στρατόπεδο, που το χρησιμοποιούσαν οι Ναζί σαν βιτρίνα για να εξαπατούν τον Ερυθρό Σταυρό και να αποδεικνύουν, ότι μεταχειρίζονταν καλά τους κρατούμενούς τους. «Ένας αριθμός από τους Έλληνες Εβραίους», γράφει «μεταφέρθηκε στην Τερέζιενστατ, πράγμα που έμεινε στη μνήμη μου, γιατί έκαναν εκεί ιδιαίτερη εντύπωση –ίσως γιατί ήσαν οι πιο πονηροί έμποροι από τους άλλους. Το συμβούλιο των γερόντων της Τερέζιενστατ ήταν δυστυχισμένο, που υποχρεώθηκε να δεχθεί αυτούς τους Έλληνες Εβραίους. Αργότερα τους μεταφέραμε στο Άουσβιτς».

Σε πολλά σημεία του βιβλίου του ο Άιχμαν επικαλείται άγνοια ορισμένων περιστατικών, τα οποία όμως θυμάται και περιγράφει. Αυτό συμβαίνει π.χ. με τη μεταφορά μιας «φουρνιάς» Εβραίων από τη Ρόδο τον Αύγουστο του 1944, λίγες δηλαδή εβδομάδες πριν αρχίσει η υποχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα. «Για το θέμα αυτό» λέει, «δεν μπορώ να πω πολλά πράγματα. Γιατί από το Μάρτιο ως το Δεκέμβριο του 1944 βρισκόμουν στην Ουγγαρία και εμφανιζόμουν που και που στο Βερολίνο για να λύσω προβλήματα σχετικά με τους Εβραίους της Ουγγαρίας. Με τα άλλα θέματα της υπηρεσίας μου δεν είχα καιρό να ασχοληθώ. Βέβαια ο αναπληρωτής μου, που ήθελε πάντα να ξέρει τις απόψεις μου για να κατοχυρώνει τη θέση του, θα με είχε ενημερώσει.

Σήμερα όμως δεν μπορώ να θυμηθώ ένα τέτοιο θέμα σαν τη μεταφορά των Εβραίων από τη Ρόδο».

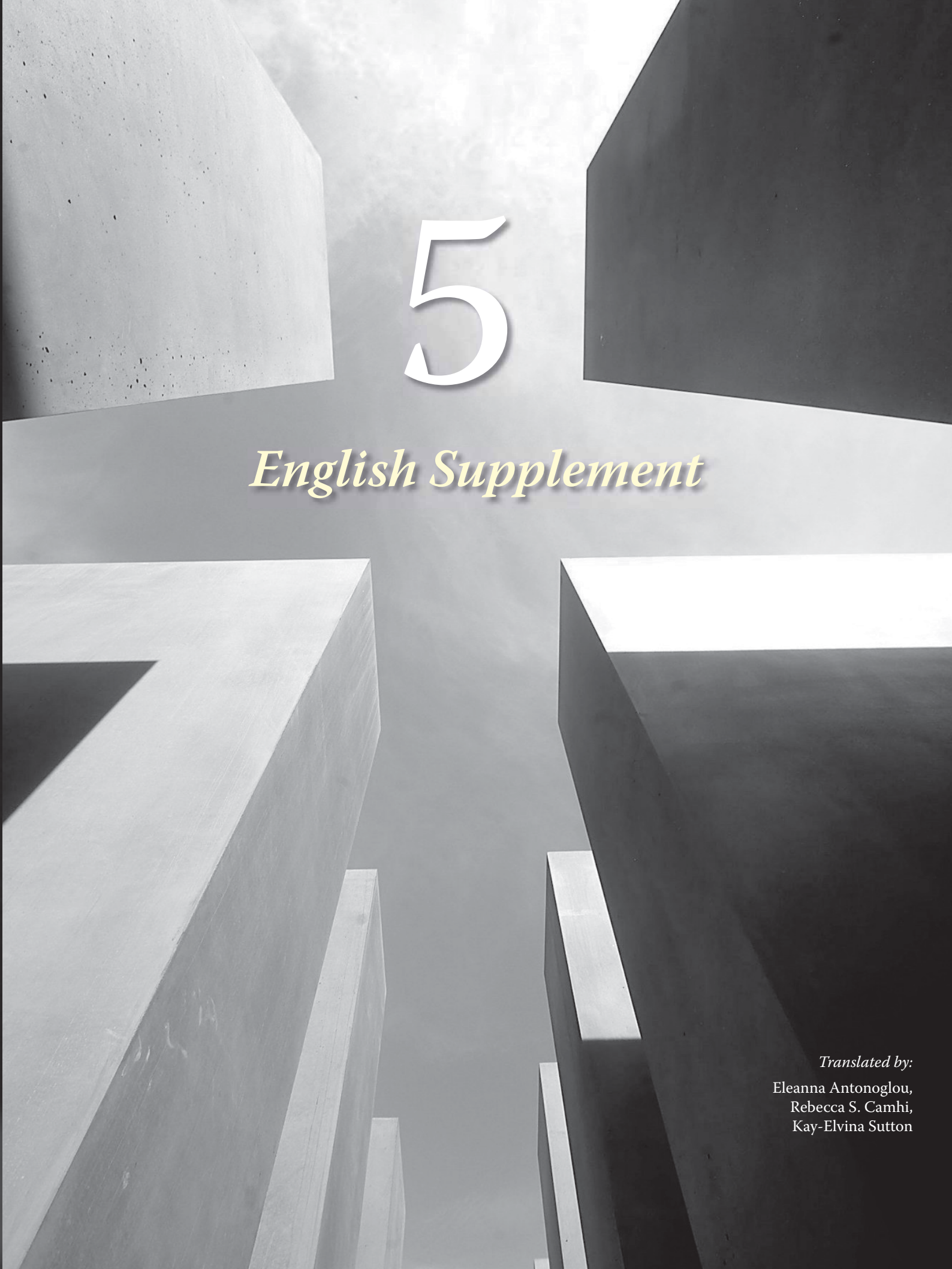
Ο Άιχμαν ισχυρίζεται στα απομνημονεύματά του, ότι η μεταφορά Εβραίων από την Ελλάδα γινόταν «κάτω από ιδιαίτερη πίεση από πάνω, από την πλευρά της κυβερνήσεως». Για τον λόγο αυτό χρειάστηκε να στείλει στην Ελλάδα το συνεργάτη του Βισλιτσένου, για να ενισχύσει τον Αλόις Μπρούννερ, που ήταν ο κανονικός αντιπρόσωπος της υπηρεσίας του, της διευθύνσεως IV Β4, στην Ελλάδα, «θυμάμαι ακόμη», συνεχίζει, «ότι αναγκάσθηκα να στείλω στην Ελλάδα πολλούς από τους άνδρες μου».

Σε ιδιαίτερο «ενδιαφέρον» της κυβερνήσεως του Βερολίνου για τους Εβραίους της Ελλάδας αποδίδει ο Άιχμαν τη συνέχιση των μεταφορών τους στη Γερμανία, ως το τέλος σχεδόν της παραμονής των χιτλερικών στρατευμάτων στην Ελλάδα. Η Βέρμαχτ είχε διαθέσει μάλιστα για τη δουλειά αυτή φορτηγά τραίνα. «Από δικής μου πλευράς», καταλήγει ο Άιχμαν, «έστειλα εκεί τους καλύτερους άνδρες μου, τον Βισλιτσένου για τις διαπραγματεύσεις και τον Μπρούννερ και τον Μπούργκερ για τις τεχνικές λεπτομέρειες της επιχείρησης».

[Του Α. Κουλόπουλου, από την εφημερίδα «Ακρόπολις», 24.4.1983].

Από τη δίκη του Α. Άιχμαν.

The background of the cover is an abstract composition of large, angular concrete blocks. Some blocks are light gray, while others are dark gray or black, creating a sense of depth and shadow. The sky in the background is a pale, overcast blue with soft, wispy clouds. The overall aesthetic is modern and architectural.

5

English Supplement

Translated by:

Eleanna Antonoglou,
Rebecca S. Camhi,
Kay-Elvina Sutton